

AZ 1848-AS EGRY EGYHÁZMEGYEI ZSINAT ELŐKÉSZÜLETEI¹

Tengely Adrienn

A zsinat az egész egyház vagy valamely részegyház püspökeinek gyűlése az egyházi ügyekről való tanácskozás és határozathozatal végett. Megkülönböztethetünk egyetemes zsinatot, mely az egész egyház püspökeinek gyűlése; plenáris zsinatot, mely több egyháztartomány, esetleg egy nemzet főpásztorainak gyűlése; valamint egyháztartományi és egyházmegyei zsinatot. Ez utóbbi az egyházmegye papságának a püspök által egybehívott tanácskozása az egyházmegyére vonatkozó ügyek tárgyalására, mely azonban egyházi jogi szempontból nem igazi zsinat, mert nem a törvényhozó püspökök gyűlése, így nem concilium, hanem csak synodus.² Az egyházmegyei zsinat Borromei Szent Károly szavaival élve „*az egyházi fegyelem megállapítására s megszilárdítására hathatós eszköz, tükör, mely feltárja mindazt, ami megvizsgálást, javítást kíván, helye a főpásztor és papság közötti összhang ápolásának, alkalma annak, hogy amit egy szem meg nem lát, többeknek figyelmes tekintete előtt feltáruljon, ha Isten, a szívek és elmék vizsgálója, velük van*”.³

Az apostoli zsinat példájára már a II. században szokássá vált, hogy a püspökök összegyűltek megbeszélni a fontosabb kérdéseket – főleg az eretnekségek elleni állásfoglalást –, az üldözések megszűnte után pedig sokáig szinte rendes egyházkermányzati szervként működtek. Az elkövetkező évszázadokban más-más kérdések és feladatok kerültek elsődlegesen az egyetemes zsinatok látókörébe: a Szentháromság-tan (325–451), a krisztológia (553–787), az egyháztan (869–1245), az unió (1274–1517) és végül a katolikus szintézis (1545–1965) – de ezek mellett már a III. századtól a kisebb területek részegyházai is időnként összehívtak helyi zsinatokat saját speciális viszonyaik megbeszélésére és szabályozására.⁴

¹ A tanulmány az NK 83799. számú OTKA-program támogatásával jött létre.

² SIPOS, Stephanus: *Enchiridion Iuris Canonici. Orbis Catholicus*. Roma, 1954. 218.; SIPOS István: *Kath. egyházjog*. Pécs, 1928. 87., 89.; PAPP György: *Egyházmegyei zsinati jogalkotás Magyarországon a C. J. C. óta*. Nyíregyháza, 1942. 6–10.

³ Egrí Főegyházmegyei Levéltár (továbbiakban: EFL) Körlevelek 1931/I./194.

⁴ SZEREDY József: *Egyházjog különös tekintettel a Magyar Szent Korona területének egyházi viszonyaira, valamint a keleti és protestáns egyházakra. I–II*. Pécs, 1883. I. 31–33., II. 769.; SIPOS 1928, 87.; ANGELINI, Ignazia Maria: *A katolicizmus*. Bp.–Szeged, 1991. 86–87.

Magyarországon már a 11. századtól tartottak nemzeti, egyháztartományi és egyházmegyei zsinatokat, bár ezekről csak elszórt adatokkal rendelkezünk. Az egri egyházmegye első ismert zsinatára 1371-ben került sor. Ekkor Szécsény Mihály püspök december 27-ére, Szent János evangélista, az egyházmegye védőszentje ünnepére háromnapos zsinatot hívott össze. De bizonyára ezt már több zsinat is megelőzte, mivel a püspök mentegetőzött, hogy bár évente kellene zsinatot összehívnia, de az elmúlt évben az országos ügyek miatt erre nem volt lehetősége. A zsinat célját az erkölcsök jobbításában és a pártütés lecsendesítésében jelölte meg, ahogy azt az egyházjog előírta. Sajnos a tanácskozás lefolyásáról nem rendelkezünk forrással, egyetlen emléke Szécsény püspök a leleszi apátnak küldött meghívólevele.⁵

A második ismert egri zsinatot 1512-ben Estei Hippolit püspöksége alatt Keresztúri Péter püspöki helynök hívta össze Keresztelő Szent János ünnepére, június 24-ére, amelynek határozatai szintén nem maradtak fenn.⁶

A következő ismert zsinatra 1635-ben, már a katolikus megújulás korában került sor. A trienti zsinat követelményeinek megfelelően – miszerint évente kötelező egyházmegyei zsinatot tartani, amely egyébként nyilvánvalóan kivitelezhetetlen volt – Lósy Imre püspök egyházmegyei zsinatot hívott össze az egyházmegye fővédőszentje, Olajbafőtt Szent János evangélista ünnepére, május 6-ára Jászóra, mivel Eger török megszállás alatt volt. A zsinat három napja alatt az 1611-es tartományi, valamint az 1630-as és 1633-as nemzeti zsinat határozatait hirdették ki, és az egyházmegye részére hoztak különféle rendeleteket a megújulás jegyében.⁷

A trienti zsinat előírásai ellenére az egyházmegyében majd csak száz év múlva, 1734. május 6-ára hívott össze ismét zsinatot Erdődy Gábor püspök, bár a legújabb kutatások ezt nem valódi egyházmegyei zsinatként, hanem inkább csupán az összehívandó nemzeti zsinatot megelőző papi gyűlésként értelmezik.⁸ Az üléseken azonban az áradások miatt csak nagyon kevesen tudtak részt venni, így a püspök július elején újabb gyűlést rendelt el. A tanácskozás a török idők után felmerülő

⁵ SUGÁR István: *Az egri püspökök története*. Bp., 1984. 118.; EFL Körlevelek 1931/I./194.

⁶ SZVORÉNYI Michael: *Synopsis Critico-Historica decretum Synodaliū pro Ecclesia hungaro-catholica editorum*. Typis Clarae Szammer, Vespemii, 1807. 189–191.; SUGÁR 1984, 207.

⁷ PÉTERFFY Carolus: *Sacra Concilia Ecclesiae Romano-Catholicae in Regno Hungariae celebrata ab Anno Christi 1016. usque ad Annum 1715*. Viennae–Posonii, 1742. II. 336–342.; SZVORÉNYI 1807, 259–263.; CSEPELA Lajos: *Egyházmegyei zsinataink*. In: *Egri Egyházmegyei Közlöny*, 60(1928). 50–52.; SUGÁR 1984, 304. (Sugár tévesen 1634-re teszi a zsinatot); MIHALIK Béla Vilmos: *Mérföldkövek az egri egyházmegye megújulásában. Az 1635. évi jászói és az 1734. évi egri papi zsinatok* [megjelenés alatt].

⁸ MIHALIK: *Mérföldkövek...*

aktuális kérdésekkel foglalkozott, különösen figyelemreméltóak a görög katolikus papságra vonatkozó határozatok.⁹

Az elkövetkező évtizedekben azonban a jozefinista egyházpolitika megnehezítette az egyházmegyei zsinatok tartását, így Egerben sem hívtak össze újabb zsinatot, és a kor gyakorlatának megfelelően a főpásztorok nélkül alkották meg és adták ki az egyházmegye életét szabályozó statútumaikat.¹⁰

1848-ban a forradalmi események a magyar katolikus egyház épületét sem hagyták érintetlenül, nagy erővel tört fel a változtatás igénye, amelyet a megváltozott egyházpolitikai viszonyok – a bevetett felekezetek teljes egyenlőségéről és viszonyosságáról szóló 1848. évi XX. tc., mely megszüntette a katolikus egyház eddigi államegyház jellegét – is indokoltak.¹¹

A tervezett reformok egymással párhuzamosan több forrásból indultak ki. 1848. május 2-án az esztergomi főkáptalan – mivel a hercegprímási szék üresedésben volt – körlevelet adott ki, melyben javasolta, hogy a nemzeti zsinatot előkészítendő tartanak az egyes egyházmegyékben zsinatokat. Eközben a Váci egyházmegye papsága is a tettek mezejére lépett: május 11-én kibocsátott felhívásukban felkérték az összes egyházmegye vezetőjét, hogy zsinaton tárgyalják meg az általuk összeállított 23 pontos tervezetet, és határozataikról küldjenek számukra értesítést. Közben Scitovszky János pécsi püspök is megfogalmazta a reformokat tartalmazó petícióját, melyet szintén szétküldött az országban.¹²

Az Egri főegyházmegyében is ugyanezen napokban több helyről is felmerült az egyházmegyei zsinat összehívásának vágya.¹³ Lévy Sándor nagyprépost, káptalani helyettes¹⁴

⁹ SUGÁR 1984, 398–399.; MIHALIK: *Mérföldkövek...*

¹⁰ ESZTERHÁZY Károly: *Statuta Dioecesis Agriensis. Scholae Episcopalis. Agriae, 1767.*; FUCHS Xavér Ferenc: *Statuta generalia.* [Typ. Lyc.], Agriae, 1806.

¹¹ HERMANN Egyed: *A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig.* (Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae, I.) München, 1973. 421–429.; KARÁCSONYI János: *Magyarország egyháztörténete főbb vonásaiban 970-től 1900-ig.* Nagy-várad, 1915. 280–282.; SZÁNTÓ Konrád: *A Katolikus Egyház története II.* Budapest, 1985. 405–406.

¹² TAMÁSI Zsolt: *Az 1848-as nemzeti zsinat előkészítése. A felsópapság és a radikális alsópapság értelmezése – az erdélyi egyházmegye tükrében* [megjelenés alatt].

¹³ EFL Archivum Novum, Synodus 3129 (= AN 3129), 768/1848, 618/1848.

¹⁴ Lévy Sándor (Biste, 1808. augusztus 13. – Eger, 1873. november 9.): 1833-ban szentelték pappá. Kálón káplán, majd 1834-ben az egri fiúnevelő intézet vicerektorává nevezik ki. 1835-től érseki levéltáros, majd titkár, 1841-től irodaigazgató, 1945-től az egri tanítóképző főigazgatója. 1843-tól kanonok, 1847-től pankotai főesperes és nagyprépost, ugyanezen évben Pyrker János László érsek halála után káptalani helynök. A szabadságharc alatti tevékenységéért bebörtönözték és halálra ítélték, de kegyelmet kapott, és 1850-ben kiszabadult. 1861-ben drivasztói, 1872-ben abderai püspökké nevezik ki. 1861–1869 között a hétszemélyes tábla bírója. 1871-ben újból helynök és egri segédpüspök.

– mivel az érseki szék Pyrker János László 1847. decemberi halála óta üresedésben volt – május 6-i 624/1848. számú körlevelében meg is hirdette ezt, igaz, pontos dátumot egyelőre nem közölt, csak annyit, hogy hamarosan, még a nemzeti zsinat előtt sor fog kerülni rá. Emellett ismertette azokat a témákat is, melyek tárgyalását a legfontosabbnak tartotta, s melyekről a papság véleménye iránt érdeklődött. Ezek voltak: az egyház függetlensége az állami befolyástól, a főpásztorok választása az egyházmegyék által, az üresedésben lévő főpapi székek gyors betöltése, az oktatásban az egyházi befolyás további fenntartása, az egyházi javak sértetlensége és abból az alsópapság méltányos részesedése, a vallási alapítványok célszerű felhasználása, a papnevelés reformja, a hitélet fellendítése, a papi nyugdíj kérdése és az egyházmegyei zsinatok rendszeres tartása.¹⁵

A papság körében nagy örömmel és lelkesedéssel fogadták az egyházmegyei zsinat ígéretét és az egyes esperesi kerületek május második és június első felében sorra megtartották a zsinaton tárgyalni kívánt témákat véleményező gyűléseiket. Ezekben egyrészt a körlevelében javasolt kérdéseket beszélték meg, de sok helyen egyéb kívánságokat is csatoltak hozzá.¹⁶

Hamarosan azonban a csalódottság és kiábrándultság lett úrrá az egyházmegye papságán. Ugyanis június 3–5. között a fővárosban a püspökök arról állapodtak meg Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszterrel, hogy a forrongó egyházi közállapotokra tekintettel eltekintenek az egyházmegyei zsinatok tartásától és helyettük csak szűkebb körű tanácskozó gyűléseket tartanak a szeptember 24-re tervezett nemzeti zsinat előkészítésére.¹⁷ A döntést Lévay nagyprépost június 24-i 801/1848. számú körlevelében hozta az egyházmegye tudomására, amelyhez csatolta az egész országban közzétett 23 pontos listát is, mely a nem-

¹⁵ EFL AN 3129, 624/1848. körlevél.

¹⁶ EFL AN 3129, Alsó-Patai kerület 1848. május 24-i gyűlésének jegyzőkönyve, Egri kerület 1848. május 23-i gyűlésének jegyzőkönyve, Felső-Hevesi kerület 1848. május 21-i gyűlésének jegyzőkönyve, Felső-Patai kerület 1848. június 5-i gyűlésének jegyzőkönyve, Harsányi kerület gyűlésének dátum nélküli, 1848. június 24. előtt kelt jegyzőkönyve, Jászberényi kerület 1848. június 8-i gyűlésének jegyzőkönyve, Kisvárdai kerület 1848. június 13-i gyűlésének jegyzőkönyve, Közép-Hevesi kerület 1848. június 13-i gyűlésének jegyzőkönyve, Nagykállói kerület 1848. június 7-i gyűlésének jegyzőkönyve, Nyíregyházi kerület 1848. június 6-i gyűlésének jegyzőkönyve, Polgári kerület 1848. június 24-i gyűlésének jegyzőkönyve, Szabolcsi főesperesi kerület 1848. június 13-i gyűlésének jegyzőkönyve.

¹⁷ TAMÁSI Zsolt: *Az 1848-as erdélyi római katolikus egyházmegyei zsinat.* (Zsinati előkészületek c. fejezet.) H. n., 2013 [megjelenés alatt]; TAMÁSI: *Az 1848-as nemzeti zsinat...*

zeti zsinaton tárgyalandó témákat tartalmazta,¹⁸ kérve ennek véleményezését az esperesi kerületekben, újabb gyűlések keretében. Emellett meghirdetett a zsinat helyett egy „megyei köztanácskozást” is augusztus 2-ára, azonban az alsópapság igen szűkre szabott részvételével: sajnos a meghívottak pontos listája nem ismert, de visszakövetkeztethető, hogy az egriek – valószínűleg a kanonokokkal és teológianárokkal együtt – aránytalanul nagyobb számban képviseltették magukat, mint a vidékiek, ahonnan csak az espereseket hívták meg, a kerületek – mérettől függő¹⁹ – egy-három képviselőjét, illetve a káplánok néhány képviselőjét. Igaz, Lévay ígéretet tett a nemzeti zsinat után az egyházmegyei zsinat összehívására, mely azonban ilyen formában már csak az előbbi határozatait egyházz jogilag törvényesítő

---

¹⁸ „Sorozata azon tárgyakkal, melyek az egyházmegyei gyülekezetekben később pedig a folyó évi September 24-dikén Esztergomban tartandó nemzeti zsinat tanácskozásaiban lennének felveendőek: 1. A katolika egyház függetlensége – az anyaszentegyház fejevel szabad közlekedés – minden egyházi áhítatos és iskolai alapítványoknak, ide értve azokat is, melyek eddigelé a Helytartótanács által kezeltettek, legfelsőbb felügyelés melletti szabad kezelése, – ugy szinte a katolikus iskoláké is. 2. A római s eddig használatban lévő rituálék nyomán egy új s valamennyi deák szertartású megyébe behozandó rituáléknak kiállítása, melyben a szentségek és sz. szertartások kiszolgáltatásának alkalmával némely épületes imádságok anyanyelven lennének használandók némely czélszerű oktatások formulái mellett. 3. A gyermekek első áldozati szertartásának elintézése. 4. A vasárnap, ünnepnapok és böjtek megtartása iránti intézkedés. 5. Ünnepek és vasárnapokon szent Mise előtt vagy után mondassék a nép előtt imádság a királyért, pápáért, egyházi s világi felsőbbbségekért, egyházért, népért s a t. egy meghatározandó formula szerint. 6. A délutáni isteni szolgálat czélszerűbb elrendezése, egyszersmind a cselédek és dolgozó néposztály vasár-ünnepnapokon tanítása. 7. Az év végén tartandó délutáni isteni tisztelet elrendezése. 8. Áhítatos társulatok behozatala a nép buzgalmának ébresztése s ápolása végett. 9. A búcsúknál olykor előfordulni szokott visszaélések elhárítása. 10. Catholicum Institutum alakítása, – s a jó olcsó könyveket kiadó társulat pártolása s terjesztése. 11. Egy egyházi lapnak biztosítása. 12. Átalán mi volna teendő, hogy az egyházi, szerzetes s világi személyekben a kitűnő ájtatosság és buzgóságnak szelleme, – az egyházi fegyelem emeltessék, ápolassék: szilárditassék; (az utolsó nemzeti zsinat irományaiból használtassanak a haszonvehető) különösen: miként lehetne a clerusra nézve behozni a külföldön olly üdvös hatású közönséges lelkigyakorlatokat? 13. Az ürességben lévő püspöki székek betöltése. 14. Az alesperesek kinevezésének módja. 15. A plébánosok és káplánok congruája iránti óhajtnak kivitele. 16. A párbérnek készpénz vagy deputátumokbani méltányos megváltása. 17. Az elaggodt papok jobb ellátása iránti intézkedés. 18. A plébániák fundus instructusa iránti czélszerű intézkedés. 19. A patronatus kérdése, és azzal járó terhek viselése, és joggyakorlatára nézve. 20. Az otthoni egyházi pénztár és iskolaügy kezelése iránti intézkedés. 21. A Koloniccsféle szerződésnek megszüntetése, a püspökök és más javadalmas főpapok irányában. 22. Mind két nembeli szerzeteseknek hány éves kor lenne meghatározandó fogadalom (votum) tételre? és felszentelésére a szerzetes férfiaknak? valljon nem lenne-e czélszerű a fratereket mellőzni, vagy számukat kevesbíteni? 23. Mikép lehetne az egyházi csődöket javadalomnyerés végett életbe léptetni, és szabályozni?” EFL AN 3129, *Sorozata azon tárgyakkal...*

¹⁹ Azon esperesi kerületek, ahol a plébániák száma 11-ig terjedt, 1 vagy 2 szabadon választott képviselőt küldhettek, a nagyobbak pedig 2 vagy 3 képviselőt.

és végrehajtó rendezvénynek tűnt.²⁰ Léway ugyanaznap kinevezett egy kilenctagú választmányt is Roskoványi Ágoston olvasókanonok²¹ elnökletével a beérkező javaslatok véleményezésére.²²

Az egyházmegyében megoszlottak a vélemények az egyházmegyei zsinat elnapolásáról. A kerületek valamivel több mint fele egyszerűen tudomásul vette a megváltozott tervet minden megjegyzés nélkül,²³ de sok helyen ez óriási felháborodást eredményezett: „és íme! a kerületi lelkészek arczainak olyannyira otthonos, mondhatni ünnepies vidámsága komolykeserű vonásokba merült, s a különben mindig higgadt kedélyek az ingerültség kitörő érzeteivel találkoznak, melyekről nem könnyen lehetne megmondani: valljon a meghiúsult remények panaszhangjai vagy inkább lealázott helyzetük keltette bosszúság fájdalmas kifakadásai.” – írja az Alsó-Patai kerület jegyzőkönyve a körlevél fogadtatásáról.²⁴

Az alsópapság elsősorban azt sérelmezte, hogy a tanácskozáson a kerületek csak néhány fővel képviseltethették magukat, holott úgy tervezték, hogy a zsinaton mindenki megjelenhet és szabadon szólhat, sőt, akár még szavazati joggal is bírhat – ami egyébként teljesen ellentétben állt az egyházi szabályozással, mely a törvényhozói jogkört egyedül a püspöknek tartotta fenn.²⁵ „E kerület lelképásztorai hosszabb utánagondolás s nyugodtabb elmélkedés után sem tudták kitalálni: mi oknál fogva változtatott az annyira várt s Egyházi ügyeink javítása tekintetében oly szép kilátással kecsegtető Megyei Zsinat csak tanácskozási módra, melyben nem minden megyei pap lelkesült szózata, hanem csak néhány kiválasztottnak akarata fog ismét közügyeink felett intézkedni?” – írja a Jászberényi kerület

²⁰ A körlevél sajnos nem maradt ránk sem az Egeri Főegyházmegyei Levéltár, sem az Egeri Főegyházmegyei Könyvtár állományában, tartalmát csupán egy fogalmazványból és a kerületek válaszaiból rekonstruálhatjuk: EFL AN 3129, 802/1848, Apátfalvi kerület 1848. július 18-i gyűlésének jegyzőkönyve, Polgári kerület 1848. július 18-i gyűlésének jegyzőkönyve, Jászberényi kerület 1848. július 12-i gyűlésének jegyzőkönyve, Mezőkövesdi kerület 1848. július 20-i gyűlésének jegyzőkönyve.

²¹ Roskoványi Ágoston (Szenna, 1807. december 6. – Nyitra, 1892. február 24.): 1832-ben szentelték pappá. Felszentelése után maklári káplán, majd Egerben 3 évig karkáplán, a Papnevelő Intézet tanulmányi felügyelője, később vicerektora. 1835-ben érseki titkár és irodaigazgató, 1837-ben a főegyházmegyei könyvtár igazgatója, 1841-ben a Szeminárium rektora. Az egeri káptalan küldötte az 1839–40-es országgyűlésen. 1836-tól kanonok, 1839-től sári apát, 1851-től váci, 1859-től nyitrai püspök. Jövedelméből sokat áldozott kulturális, karitatív és hazafias célokra, irodalmi munkássága jelentős.

²² EFL AN 3129, 802/1848.

²³ EFL AN 3129, Apátfalvi kerület 1848. július 18-i gyűlésének jegyzőkönyve, Polgári kerület 1848. július 18-i gyűlésének jegyzőkönyve, Jászberényi kerület 1848. július 12-i gyűlésének jegyzőkönyve, Mezőkövesdi kerület 1848. július 20-i gyűlésének jegyzőkönyve, Egeri kerület 1848. július 11-i gyűlésének jegyzőkönyve, Felső-Hevesi kerület 1848. július 26-i gyűlésének jegyzőkönyve, Felső-Patai kerület 1848. július 17-i gyűlésének jegyzőkönyve, Harsányi kerület 1848. július 22-i gyűlésének jegyzőkönyve, Kisvárdai kerület 1848. július 18-i gyűlésének jegyzőkönyve, Közép-Hevesi kerület 1848. július 18-i gyűlésének jegyzőkönyve, Miskolci kerület 1848. július 18-i gyűlésének jegyzőkönyve, Szolnok-Hevesi kerület 1848. július 18-i gyűlésének jegyzőkönyve.

²⁴ EFL AN 3129, Alsó-Patai kerület 1848. július 17-i gyűlésének jegyzőkönyve.

²⁵ SZEREDY 1883, II. 653–659., 769.

jegyzőkönyve.²⁶ „Ezzel a mélyen tisztelt püspöki kar atyai véleménye szerint az alsóbb papság még úgy tetszik, kiskorú, s eléggé ki nem fejlett, ezért érje be vele, ha néki a köztanácskozásban szóllás engedtetik, határozathozásbai befolyásra pedig, Isten bocsáss! elébb még feje lágyának be kell nőnie, ez a másik célzás” – kommentálja az eseményeket sértődötten az Alsó-Patai kerület.²⁷ „Hinni szeretjük, miként a megjelenni kötelezettek száma nem azért szabott meg, hogy annál többen ne [kiemelés az eredetiben]” – írja az Alsó-Hevesi kerület jegyzőkönyve,²⁸ ráérezve az egyházmegyei zsinatok elmaradásának igazi okára.

Sokak számára az is nyilvánvalónak tűnt, hogy az egyházmegyei zsinatokat valóban az alsópapság egyre radikálisabb követelése miatt kívánták elhalasztani, ami valóban így is volt. Ebből adódóan több kerület is úgy vélte, hogy a meghirdetett tanácskozásnak nincs semmi értelme, csakúgy, mint a nemzeti zsinat után megtartandó egyházmegyei zsinatnak.²⁹ De voltak, akik próbálták menteni a menthetőt: például a Jászberényi kerület papsága javasolta, hogy tartsák meg augusztus 2-án a tanácskozást, de szeptember 24-ig, a nemzeti zsinatig hívjanak össze még egy egyházmegyei zsinatot is, ahol minden pap részt vehet és hozzászólhat a dolgokhoz,³⁰ a Nyíregyházi és a Polgári kerület pedig indítványozta, hogy a tervezett tanácskozás lényegüljön át zsinattá, ahol a nemzeti zsinatra küldött képviselőket is megválasztanák.³¹

De minden felháborodás ellenére a kiküldött 23 pontot az egyházmegye papsága azért alapos véleményezésnek vetette alá, hogy legalább ilyen formában érvényesíthesse akaratát.³² A kerületek május–júniusi első és júliusi második gyűléseinek jegyzőkönyveiben fennmaradt reformkívánságok alapvetően négy nagy téma köré

²⁶ EFL AN 3129, Jászberényi kerület 1848. július 12-i gyűlésének jegyzőkönyve.

²⁷ EFL AN 3129, Alsó-Patai kerület 1848. július 17-i gyűlésének jegyzőkönyve.

²⁸ EFL AN 3129, Alsó-Hevesi kerület 1848. július 20-i gyűlésének jegyzőkönyve.

²⁹ EFL AN 3129, Alsó-Patai kerület 1848. július 17-i gyűlésének jegyzőkönyve, Jászberényi kerület 1848. július 12-i gyűlésének jegyzőkönyve, Mezőkövesdi kerület 1848. július 20-i gyűlésének jegyzőkönyve, Nyíregyházi kerület 1848. július 18-i gyűlésének jegyzőkönyve, Szendrői kerület 1848. július 13-i gyűlésének jegyzőkönyve, Alsó-Hevesi kerület 1848. július 20-i gyűlésének jegyzőkönyve.

³⁰ EFL AN 3129, Jászberényi kerület 1848. július 12-i gyűlésének jegyzőkönyve.

³¹ EFL AN 3129, Nyíregyházi kerület 1848. július 18-i gyűlésének jegyzőkönyve, Polgári kerület 1848. július 18-i gyűlésének jegyzőkönyve.

³² EFL AN 3129, Alsó-Hevesi kerület 1848. július 20-i gyűlésének jegyzőkönyve, Alsó-Patai kerület 1848. július 17-i gyűlésének jegyzőkönyve, Apátfalvi kerület 1848. július 18-i gyűlésének jegyzőkönyve, Egri kerület 1848. július 11-i gyűlésének jegyzőkönyve, Felső-Hevesi kerület 1848. július 26-i gyűlésének jegyzőkönyve, Felső-Patai kerület 1848. július 17-i gyűlésének jegyzőkönyve, Harsányi kerület 1848. július 22-i gyűlésének jegyzőkönyve, Jászberényi kerület 1848. július 12-i gyűlésének jegyzőkönyve, Kisvárdai kerület 1848. július 18-i gyűlésének jegyzőkönyve, Közép-Hevesi kerület 1848. július 18-i gyűlésének jegyzőkönyve, Mezőkövesdi kerület 1848. július 20-i gyűlésének jegyzőkönyve, Miskolci kerület 1848. július 18-i gyűlésének jegyzőkönyve, Nagykállói kerület 1848. július 18-i gyűlésének jegyzőkönyve, Nyíregyházi kerület 1848. július 18-i gyűlésének jegyzőkönyve, Polgári kerület 1848. július 18-i gyűlésének jegyzőkönyve, Szendrői kerület 1848. július 13-i gyűlésének jegyzőkönyve, Szolnok-Hevesi kerület 1848. július 18-i gyűlésének jegyzőkönyve, Az egri ferencesek véleményezése a 23 pontról.

csoportosultak: az állam és az egyház megváltozott viszonya, az egyház belső szervezete és fegyelme, a hívek vallási élete és az oktatásügy.

Az első kérdéskörben alapvető kívánságként merült fel minden kerületben az egyház államtól való függetlensége – mellyel nyitott kapukat döngettek, hiszen az 1848. évi XX. tc-ben ez ekkorra már megvalósult – és ehhez kapcsolódóan az állam az egyházi ügyekbe, például a főpapi kinevezésekbe és a Vallásalap kezelésébe való befolyásának megszüntetése.

A belső egyházszerkezeti kérdések legfontosabbikának a papi hivatalok betöltése számított. Mindenhol megnyilvánuló óhaj volt, hogy az eddigi poszt-jozefinista gyakorlattal szemben az üresedésbe került főpapi székeket a lehető leggyorsabban töltsék be, mert az egyházmegyék sokszor évekig tartó árvaságában az egyházi élet hanyatlása egyik legfőbb okát látták. Emellett az egész egyházmegye papsága egyöntetűen kívánta, hogy ezentúl a magasabb – püspöki, kanonoki, főesperesi, esperesi – papi hivatalok betöltése választás útján történjen, bár a király püspöki kinevezési jogát senki sem vonta kétségbe. Szintén minden kerület kívánta, hogy a trienti zsinat előírásait tartsák be az egyházmegyei zsinatok tekintetében, vagyis ezekre évente kerüljön sor, és javasolták háromévente nemzeti zsinat tartását is. Mindenki kívánta az egyes papokról a főpásztorhoz eljutatott *informatio secreta*, vagyis titkos információk szokásának eltörlését is, melyet megalázónak és a paptársak iránti bizalom lerombolójának vélték. Sok kerület javasolta a kanonokok számának ésszerű csökkentését is. A papnevelés reformja is általános kívánságnak számított, mert mindenki számára nyilvánvaló volt, hogy ez jelenlegi formájában már nem felel meg a modern kor igényeinek. Az elavult papi nyugdíjügy kérdésének rendezését is egyöntetűen kívánta minden kerület. Általános vélemény volt az is, hogy az egyházi életben nagyobb teret kell engedni a magyar nyelv használatának, azonban ennek mértékéről nagyon megoszlottak a vélemények: voltak, akik ezt mindenben érvényesíteni kívánták, míg mások csak egyes szertartásoknál, vagy csupán az egyházi ügyintézésben. Minden kerület javasolta a párbér eltörlését is, ugyanis ezt, illetve a többi papi járadékot a forradalmi viszonyok közepette a nép sok helyen megtagadta, így teljesen bizonytalan megélhetési forrássá vált.³³ Az ennek helyébe lépő papi jövedelem formáját illetően azonban eltértek a vélemények: voltak, akik az államtól kívánták fizetésüket vagy annak egy részét, míg mások úgy vélték, hogy ez egy újabb függést eredményezne, így semmi esetre sem kívánatos. A feudális viszonyok eltörlésével a kegyuraság sok száz éves hagyománya is kérdésessé vált: megoszlottak a vélemények, hogy ez teljesen eltörölhető-e, illetve ezentúl a népnek jutassanak-e beleszólási jogot a kegyúr helyett a papi kinevezésekbe, ugyanis voltak, akik az új politikai viszonyok között ezt jogosnak érezték, míg mások teljesen

³³ A papi járandóságok megtagadása a forradalmi helyzetek egyik legjellemzőbb velejárója vidéken. L. TENGYEL Adrienn: *A magyar egyházak a forradalmak korában*. Eger, 2011. 22–23.

elzárkóztak tőle. A 23 pontos lista 10. pontjában említett Catholicum Institutum elég körvonalazatlanul jelenik meg a jegyzőkönyvekben, úgy tűnik, senki sem tudta pontosan, mit is értsen alatta, így mindenki másképp értelmezte: voltak, akik a Katolikus Autonómiához hasonló nagy országos irányító szervnek gondolták, míg mások inkább valamiféle kulturális jellegű egyesületnek értelmezték. Általánosnak számított az is, hogy a világi híveknek az eddigieknél nagyobb befolyást kívántak juttatni egyes területeken, elsősorban az egyházi javak kezelésében és az oktatásügyben, de sok helyen javasolták a világiak meghívását az egyházi zsinatokra is tanácsadói joggal.

Egyházfegyelmi téren a kor legradikálisabb követelése, a cölibátus eltörlésének kérdése adott okot sok vitára, amelyről nagyon megoszlottak a vélemények. A kerületek többsége javasolta ennek megszüntetését – „*nem mintha a kerület lelkészei magas hivatásukról megfélemedve talán csiklandoztatni éreznék magukat, és nők után sóvárognának, hanem mivel a napi kérdések között ez is felmerült...*”³⁴ –, de általában általános egyházi vagy zsinati döntéstől tették ezt függővé, bár voltak, akik ezt „*a papság tekintélye talpkövének*” nevezve³⁵ mindenképpen fenntartandónak vélték. A világi papság részéről erőteljes kritika fogalmazódott meg a szerzetesekkel kapcsolatban is: „*kik közül sokan a zárdákban, ahelyett, hogy ájtatoskodnának, egymás közt gyakorta czivakodnak, sok időt elhenyélnek, többnyire csak az ételről, és kényelemtől gondoskodnak. – a zárdán kívül koldult alamizsnát néha elpazarolják 's némelyek ennek majdnem erőszakos kicsikarásával a népnek terhére vannak*” – véleményezi tevékenységüket az Apátfalvi kerület papsága.³⁶ Ezért a szerzetesek és a rendek számát erősen le akarták csökkenteni, illetve szabályzataikban szigorú reformokat kívántak életbe léptetni.

A vallási életre vonatkozó legérdekesebb javaslat a nép körében igen kedvelt, de a papság által nagyon károsnak tartott búcsúi mulatságok megszüntetése volt, melyre minden kerület azt a megoldási módot javasolta, hogy az egész országban egyöntetűen egy napra helyezték át a templombúcsúkat, így véve elejét a nagy rokoni vendégeskedéseknek és a sokszor garázdaságba és erkölcstelenségbe fúló mulatozásoknak. Azonban ennek napját illetően megoszlottak a vélemények: Kisboldogasszony ünnepe,³⁷ Jézus neve napja,³⁸ Szentháromság vasárnapja,³⁹ október harmadik vasárnapja egyaránt felmerült, míg a legtöbben mindenszentek ünnepét⁴⁰ javasolták. Hasonlóképpen egységesen nyilvánult meg a böjtek csökkentésének kívánsága is, mivel a lelkészkedő papság tapasztalta, hogy ezeket jelen formájukban már senki sem veszi komolyan, s a bevezetendő kevesebb kötöttség a komolyabb megtartást feltételezte. Érdekes

³⁴ EFL AN 3129, Alsó-Patai kerület 1848. július 17-i gyűlésének jegyzőkönyve.

³⁵ EFL AN 3129, Felső-Patai kerület 1848. július 17-i gyűlésének jegyzőkönyve.

³⁶ EFL AN 3129, Apátfalvi kerület 1848. július 18-i gyűlésének jegyzőkönyve.

³⁷ Szűz Mária születésnapja, szeptember 8.

³⁸ Január 2., más liturgikus hagyomány szerint az újév és vízkereszt közé eső vasárnap.

³⁹ A pünkösöd utáni vasárnap.

⁴⁰ November 1., az összes üdvözült megholt ünnepe.

módon a korábbi évszázadokban a vallási élet elmélyítését szolgáló, II. József által feloszlatott hitbuzgalmi társulatok visszaállítását nem túl nagy eréllyel szorgalmazták, pedig épp ezen időszak a társulati élet lassú újjászerveződésének kezdete.⁴¹ Az egyházas érzelmet fejlesztő és a hitéletet elmélyítő katolikus sajtót és könyvkiadást azonban minden kerület papsága egyöntetűen szükségesnek tartotta és pártolta, az esetleges anyagi áldozatoktól sem riadva vissza.

Az oktatásügy terén az egyház ragaszkodott eddigi oktatásügyi befolyásához, s abból nem volt hajlandó az államnak – noha főfelügyeleti jogát elismerte – semmit átengedni. Emellett a kerületek számos, a gyakorlati élet tapasztalataiból levont különféle kisebb oktatásügyi reformot is javasoltak.

Augusztus 2-án megtartották az egyházmegyei tanácskozást, melynek döntéseit augusztus 19-én el is küldték Vácra, azonban sajnos ennek sem jegyzőkönyve, sem határozatai nem maradtak ránk. Végül azonban sem a szeptemberi nemzeti zsinatra, sem az ezután ígért egyházmegyei zsinatra nem került sor a bekövetkező háborús állapotok miatt.⁴²

Bár az 1855-ös osztrák konkordátum⁴³ után újra lehetővé vált a zsinatok összehívása, de csak néhány helyen éltek ezzel a lehetőséggel: 1858-ban és 1860-ban Esztergomban, 1863-ban pedig Kalocsán tartottak tartományi, illetve egyházmegyei zsinatot.⁴⁴ Az Egri főegyházmegyében erre nem került sor, így az érsekek majd egy évszázadon keresztül továbbra is zsinatok nélküli rendeletekkel kormányozták az egyházmegyét.⁴⁵ Azonban az 1917-es új egyházi törvénykönyv, a *Codex Iuris Canonici* új helyzetet teremtett, mivel – a valódi viszonyokhoz jobban illeszkedve – tízévente kötelezte a püspököket egyházmegyei zsinatok tartására (356. kánon 1. §).⁴⁶ Igaz, Magyarországon 1918–1920 között a világháború elvesztése, az őszirózsás forradalom, a Tanácsköztársaság és az ország megcsonkítása olyan helyzetet teremtett, hogy lehetetlen volt ezt azonnal teljesíteni, de mihelyst konszolidálódott a helyzet,

⁴¹ BALOGH Margit–GERGELY Jenő: *Egyházak az újkori Magyarországon. 1790–1992. I.* Bp., 1993. 56–57.; BALOGH Ágost Flórián (Augustus Florianus Balogh de Nemcsicz): *Beatissima Virgo Maria mater Dei, qua Regina et Patrona Hungariorum historico-pragmatice-adumbravit.* Agriae, 1872. 334–358.; BARNÁ Gábor: *Az Élő Rózsafüzér Társulata.* Bp., 2001. 141.; TENGYEL Adrienn: *A Boldogságos Szűz Mária Széplőtelen Szívének Társulata.* In: Klimó György püspök és kora. Egyház, művelődés, kultúra a 18. században. Szerk.: Pohánka Éva, Szilágyi Mariann. Pécs, 2011. 269–273.

⁴² EFL AN Publ. Eccl. 1032/1848; TAMÁSI Zsolt: *Az 1848-as magyarországi zsinat előmunkálatai* [előadás]. Elhangzott 2014. március 28–29-én a Katolicitás és etnocentrizmus az Egyházban. V. Nemzetközi Tudományos Teológiai Konferencián.

⁴³ ADRIÁNYI Gábor: *A Bach-korszak egyházpolitikája. 1849–1859.* H. n., 2009. 187–202.

⁴⁴ HERMANN 1973, 435.; KARÁCSONYI 1915, 364.; SZÁNTÓ 1985, 407.

⁴⁵ CSEPELA 1928, 50–52.; EFL Körlevelek 1931/I. 194.

⁴⁶ L. a következő URL-címen: http://www.intratext.com/IXT/LAT0813/_P11.HTM (letöltés: 2013. 12. 01.); SIPOS István: *Az új egyházi törvénykönyv főbb vonásai és utasításai.* Pécs, 1918. 45.; SIPOS S. 1954, 219.; Jelenlegi szabályozásához lásd ERDŐ Péter: *Egyházjog.* Bp., 1991. 273.

az 1920-as évek elejétől sorra megindultak a zsinati munkálatok az anyaországi székhelyű egyházmegyékben,⁴⁷ így Egerben is. A két világháború között ennek megfelelően Szmrecsányi Lajos érsek két egyházmegyei zsinatot is összehívott 1931-ben és 1942-ben,⁴⁸ amelyet azonban majd csak a rendszerváltás után, 1996-ban tudott újabb zsinat követni.⁴⁹

---

⁴⁷ Vác: 1921, 1930; Veszprém: 1923; Székesfehérvár: 1924, 1934; Szombathely: 1927; Kalocsa: 1928; Eger: 1931, 1942; Győr: 1935; Pécs: 1936; Pannonhalma: 1940; Esztergom: 1941. GERGELY Jenő: *A katolikus egyház története Magyarországon. 1919–1945*. H. n., 1997. 211–212.

⁴⁸ *Az 1931. és 1942. évi egri egyházmegyei zsinatok*. Szerk. és bevez.: Tengely Adrienn. Bp., 2014 [megjelenés alatt].

⁴⁹ *Az Egri Főegyházmegye zsinati könyve*. Eger, 1997. 3–4., 179–180.